Глава 5

Планът на генерал Донован

В резултат на българските сондажи, на докладите на Дълес и на указанията на президента Рузвелт във Вашингтон действително е изготвен план. Негов автор е споменатият шеф на американското разузнаване генерал Уилям Донован. На 2 август той внася в Обединения комитет на началник-щабовете на Съединените щати „План на УСС за отделяне на България от Оста". В проекта се разглежда развитието на събитията в Италия с паралелна визия към България, където се очаква цар Борис, който реално държи властта в държавата, да последва своя тъст и да скъса съюза с Германия. Изтъква се, че Вермахтът може да бъде принуден да се изтегли на север и да изгради нова отбранителна линия от Адриатическото крайбрежие към Трансилвания и Карпатите, като България остава извън обсега на германските войски. Очевидно препоръката, дадена чрез Кьосеиванов, е отчетена. (44) На следващия ден – 3 август, началник-щабът генерал Джордж Маршал представя подробно плана на заседание на Обединения комитет. Взето е решение обсъждането и детайлизирането на проекта да продължат. Висшето военно ръководство на съюзниците трябва спешно да се подготви за започващата на 17 август в Квебек конференция на най-високо равнище. В този канадски град президентът Рузвелт, премиерът Чърчил и съюзническите генерали предстои да определят непосредствените приоритети за водене на войната. На 18 август командването приема, че излизането на България е желателно, но към този момент не следва да се отделят американски военни и икономически ресурси за това. „Германските сателити (Италия, Унгария, Румъния, България и Финландия) ще колабират или ще дойдат към условия на примирие, когато са принудени да се пречупят от директна и продължителна атака или когато се освободят от страха от Германия и СССР." (45) Главната тема на дискусията е взимане на окончателно решение за района на нов фронт в Европа. Дава се предпочитание за бъдещо настъпление на съюзниците през Франция и подпомагане на партизанската съпротива в Гърция и Югославия. Донован е наясно с огромните усилия, които ще са нужни за успеха на предстоящия десант на френския атлантически бряг. Той обаче вярва

в своя български план и не е от тези, които лесно приемат „не“ за отговор. Съвсем неслучайно генералът е единственият военен в цялата история на САЩ, получил и четирите най-висши държавни отличия за своите заслуги. Познава бюрокрацията на военното министерство и вместо да чака неблагоприятен отговор, веднага провежда директен разговор с държавния секретар Кордел Хъл и получава неговото одобрение. На 20 август изпраща нов меморандум до Обединения комитет на началник-щабовете, в който се ангажира да съгласува въпроса с Москва чрез американския военен аташе генерал Дийн. (46) След това веднага заминава за Квебек, за да запознае лично президента Рузвелт със своето предложение. В крайна сметка именно президентът на САЩ е човекът, който може да реши съдбата на конкретния проект и бъдещото отношение към България. Донован иска разрешение от Рузвелт „в съгласие с Великобритания и Съветския съюз да се упражни силен подривен натиск върху България, Румъния и Унгария, който да принуди тези страни да излязат от войната“. Главното в плана е българската програма, преценявана като най-перспективна и озаглавена „Проект К“. Оперативното ръководство на проекта следва да бъде възложено на полковника от УСС Анджело Куюмджийски, който е от български произход. Донован концентрира своите усилия да получи президентско одобрение за българската програма, защото е наясно, че по-трудно би могла да се гарантира защита от съветска окупация на другите две държави, въпреки че те също се опитват да се откъснат от съюза с Германия и да сключат примирие. За Хитлер и германското командване обаче отделянето на Румъния и Унгария от Оста е не просто неприемливо, то е немислимо. Тези държави са изключително важни за самото съществуване на военновременна Германия. Унгария е страна, граничеща непосредствено с Райха, а Румъния е източник на безценните нефтопродукти. Поради тези обстоятелства и заеманото географско положение, на тяхна територия предстои неминуем сблъсък между Вермахта и Червената армия, в случай че германските войски преминат в отстъпление. Устремен да разшири своята империя Сталин не би се поколебал да хвърли огромни сили в битката и да ги окупира, независимо от това какъв нов статут би приела всяка от двете страни. Развитието на войната потвърждава тази перспектива. Донован не е обзет от неосъществими амбиции и съвсем основателно е преценил възможността за преминаване на България към антихитлеристката коалиция като по-реална. Генерал Донован допълнително пояснява ползите, които ще бъдат постигнати:

„а) активни бойни операции на българската армия срещу германските сили;

б) оттегляне на България от военни действия срещу съюзниците;

в) организиране и ръководство на партизанско движение срещу германските сили;

г) всякаква друга форма на действие срещу германците". (47)

След разрешението на Рузвелт Обединеното командване дава ход на плана и изпраща телеграма до командващия американските войски в Кайро. В телеграмата се подчертава, че „мисията на полковник Куюмджийски е считана за особено важна от началник-щабовете". (48)

Британският кабинет обаче показва крайно негативно отношение към България. Изпратените през април и август меморандуми до Вашингтон са сходни. В Лондон не възприемат американския план за изваждане на България от войната и нейното привличане на страната на съюзниците. Правителството на Чърчил лансира различно виждане за следвоенното устройство на Балканите. То предлага създаване на обща федеративна държава между Гърция, България и Югославия или друг федеративен вариант в зависимост от обстоятелствата и не се ангажира със запазването на самостоятелна българска държава. Подобно мислене съответства на новите постколониални методи за налагане на британско влияние, но с това лошите намерения не се изчерпват. Страната е обвинена за нейния съюз с Германия, българите са наречени „чакали", които са се възползвали от войските на Райха, за да откъснат територии от съседните Гърция и Югославия, и категорично е отказано тези земи да бъдат признати за български. Цар Борис е определен като човек със слаб морал, чиято бъдеща съдба за британците „е безразлична". От Лондон заявяват, че опитът да се окаже подкрепа на царя за извеждане на България от Оста ще ги компрометира пред техните балкански съюзници. Настояват за разглеждане на балканското следвоенно устройство с участието на СССР. Предлагат дори инспириране на народна революция за сваляне на властта. (49) Още през май 1942 г., по време на преговорите за англо-съветски договор, Молотов и Идън постигат привидно съгласие за „регионални съглашения и конфедерации" между различни държави в следвоенна Европа. Не успяват обаче да постигнат съгласие за установяване на мечтаните от Кремъл зони на безопасност край границите на СССР. Сталин счита, че този въпрос не бива да спъва сключването на стратегически важния договор, и изпра-

ща успокоителна телеграма на Молотов: „Въпросът за границите, или по-скоро за гаранциите за безопасност на нашите граници, на един или друг участък от нашата страна, ще го решаваме със сила." (50) След полагането на подписите и развитието на общата борба срещу Хитлеровия режим московската дипломация не счита за нужно да прикрива своето негативно отношение към създаването на следвоенни конфедерации, доминирани от Лондон, за което Молотов уведомява британския посланик Кларк-Кер с писмо от 7 юли 1943 г. (51)

Цар Борис е уведомен за британското становище чрез Рендел от Турция и го приема като „студен душ". Обединените от общата цел за унищожаване на Хитлеровия националсоциализъм западни съюзници имат редица съществени противоречия в хода на войната. Президентът Рузвелт е категорично против запазването на британската колониална система и не е склонен да приеме следвоенно разделяне на Европа на сфери на влияние, което прозира и в този британски меморандум. Написаното в меморандума отразява желанието за влияние и пристрастия към определени държави, но не следва да бъде разглеждано като общо, окончателно и необратимо становище. След изтласкването на германските войски от Северна Африка и затягането на войната на изток британското говорене се променя от непрекъснати молби за помощ към Вашингтон до заявяване на конкретните намерения за бъдещето на европейските държави. Патриотизмът изисква да поотупат праха на срама от претърпените десетки поражения срещу Вермахта и да покажат, че са Велика сила, поне в някаква степен равностойна на САЩ. За тяхно разочарование неприятните изненади от германска страна не са свършили.

Изпълнението на американския план е на косъм от своето начало и възможността да не се повтори българската национална катастрофа от 1918 г. започва да изглежда реална. Косъмът обаче е нещо тънко и се къса твърде лесно...